

RECENZJA

rozprawy doktorskiej na temat: **DZIAŁANIA PROMOCYJNE
RESORTU OBRONY NARODOWEJ A POSTAWY MŁODZIEŻY WOBEC
SIŁ ZBROJNYCH** - opracował mgr **ŁUKASZ RYBA**,
pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. **Mariusza KORCZYŃSKIEGO**,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Pedagogiki
i Psychologii, Lublin 2019, s.184 i Załączniki.

1. Celowość i znaczenie podjętego tematu.

Podejmowana w dysertacji problematyka, która związana jest ściśle z działaniami promocyjnymi w Resorcie Obrony Narodowej ma wymiar szczególny. Odnosi się bowiem do budowania wizerunku Sił Zbrojnych ze szczególnym wykorzystaniem mediów a także ukazaniem zależności między działaniami promocyjnymi i kształtowanymi postawami młodzieży, która była i pozostanie nadal szczególnie ważnym podmiotem w potencjale nowoczesnej armii. Tym samym problematyka ta rzutuje bezpośrednio na niezwykle złożony system funkcjonowania oraz doskonalenia całych Sił Zbrojnych oraz obronności RP.

Dlatego też podjęty przez Doktoranta problem badawczy zasługuje na szczególną uwagę ze względów poznawczych, edukacyjnych, również praktycznych. Poznawczych i edukacyjnych dlatego, ponieważ przed Siłami Zbrojnymi RP występują wciąż nowe wyzwania dotyczące zadań obronnych wojska, a także wynikające z faktu istnienia oraz stosowania nowych technologii wojskowych. Do nich zwłaszcza muszą ustawicznie dostosowywać się żołnierze w rzeczywistości oraz praktyce szkoleniowej, nie wyłączając współczesnych misji stabilizacyjnych oraz pokojowych.

Ponadto, jak słusznie wskazuje Autor (na str.4) we Wstępie: *poznanie postaw młodych ludzi wobec sił zbrojnych, procesu ich kształtowania w czasie socjalizacji, pozwoli na uzyskanie pełniejszego obrazu jednostki w odniesieniu do otaczającej ją rzeczywistości*. Dodać do tego należy, iż wojsko nie jest „odizolowaną enklawą”,

podlega ogólnie występującym przemianom społecznym i wymaga szeroko zakrojonych działań wychowawczych, także przybliżających Siły Zbrojne. Przewidywaniem odnoszę się do zamysłu badawczego Doktoranta - tym bardziej, że współcześnie mówi się o szczególnej potrzebie a także nadrzędności bezpieczeństwa, zwłaszcza zaś bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego. Taką celowość stwarzają również przewidywane i nieprzewidywane zagrożenia, co za tym idzie wymagają badań oraz stosownego przeciwdziałania - w tym także, długofalowych oraz konsekwentnych oddziaływań profilaktycznych. Widząc ten problem, zwłaszcza po analizie działań promocyjnych wojska, także po przestudiowaniu pracy, chciałbym by Doktorant podczas obrony wskazał na ocenę zagadnienia wystarczalności działań o charakterze promocyjnym na rzecz współczesnych sił zbrojnych.

2. Ocena metodologiczna rozprawy.

Metodologiczne podstawy prowadzonych badań zawarte zostały w Rozdziale trzecim, *Założenia metodologiczne badań własnych* (s.52-63). Doktorant poprzedził założenia metodologiczne charakterystyką działań promocyjnych i reklamowych w budowaniu wizerunku Sił Zbrojnych. W paragrafie 3.2. rozdziału III (od str.52 i dalej), w sposób przejrzysty sformułował główny problem badawczy w postaci pytania, *Czy występują, a jeśli tak, to jakie są zależności między działaniami promocyjnymi realizowanymi przez Ministerstwo Obrony Narodowej a postawami badanej młodzieży wobec sił zbrojnych?* Uważam, iż jest to ze wszech miar zasadne, sędzę że również przemyślane, albowiem wskazuje także na specyficzność przedmiotu badań prowadzonych w środowisku wojskowym.

We właściwych założeniach metodologicznych, zostały poprawnie określone trzy pytania (s.52) – problemy o charakterze ogólnym oraz szczegółowe pytania – problemy badawcze, których jest dziewięć – zaś podkreślenia wymaga zwłaszcza to, iż występują one w ścisłym związku z problemami o charakterze ogólnym (s.53). Do pytań o zależności przyjęto zasadnie i poprawnie sformułowane cztery hipotezy zawarte na str. 53-54. Po czym, w przedstawionej koncepcji badań zaprezentowane zostają przyjęte zmienne i wskaźniki. W przyjętej koncepcji badań zmienną zależną są postawy badanej młodzieży. Zmienną niezależną są działania promocyjne

podejmowane przez Ministerstwo Obrony Narodowej; natomiast zmiennymi pośredniczącymi są czynniki społeczno-demograficzne badanej młodzieży, takie jak: wiek, miejsce zamieszkania, rodzaj szkoły i klasy, do której uczęszcza badany, fakt posiadania w rodzinach kombatantów, weteranów, żołnierzy oraz występowanie w nich wzorca patriotycznego (s.54).

Uważam, że Doktorant postępuje słusznie również wtedy, kiedy przyjmuje i stosuje w pracy *metody, techniki i narzędzia badawcze* (od str. 55) . Są one bowiem zasadne, zwłaszcza w przeprowadzonych badaniach 525 uczniów różnych szkół średnich, z których do analizy zakwalifikowano 484 poprawnych. Wykorzystana metoda sondażu diagnostycznego ma uzasadnione zastosowanie w badaniu dość dużej populacji, co chciałbym tu również podkreślić. Ponadto, badaniami objęci zostali uczniowie szkół ponadgimnazjalnych zarówno liceów, jak i techników. Szkoły te były również zróżnicowane pod względem tego, czy funkcjonuje w nich klasa o profilu mundurowym. Charakterystykę społeczno-demograficzną badanej młodzieży przeprowadzono z uwzględnieniem przyjętych zmiennych pośredniczących.

Ważną techniką zastosowaną w badaniach były skategoryzowane wywiady, które zostały przeprowadzone w grupie ekspertów z zakresu obronności i promocji sił zbrojnych: Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Katowicach, Wojskowi Komendanci Uzuppełnień województwa śląskiego, dowódcy Jednostek Wojskowych województwa śląskiego, w zakresie obronności i promocji sił zbrojnych. Podkreślić również należy, iż wywiady z ekspertami stały się podstawą do analiz jakościowych w zakresie wymiaru promocji sił zbrojnych w ocenie osób za nią odpowiedzialnych. Uważam ponadto, iż bardzo trafny jest zamysł i fakt przeprowadzenia badań w trzech etapach, z uwzględnieniem oraz szczegółowym odniesieniem do grupy uczniów; do przeprowadzonych wywiadów z ekspertami oraz analizy wyników. Wyrazić w tym miejscu chciałbym pozytywną ocenę, iż cała analiza, zawarta od strony 64, przeprowadzona została z dużą starannością.

W związku z powyższym stwierdzam, że Doktorant posiada umiejętności praktycznego wykorzystania zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. Znajdujemy także wskazanie na ich praktyczne zastosowanie i wykorzystanie w całym rozdziale czwartym, od strony 64 - do 116. Jednakże z obowiązku recenzenta proszę

by podczas publicznej obrony odniósł się Doktorant do skuteczności współczesnych głównych działań promocyjnych z wykorzystaniem telewizji, realizowanych przez MON i stosowanych w latach 2008 i 2009 – o czym mowa od str. 64 i dalej.

Oceniam też, iż starannie została przeprowadzona organizacja i przebieg badań. Dodam, że przyjęte a także stosowane w całej pracy postępowanie badawcze jest zasadne i dotyczy to również słuszności wyboru i zastosowania metod oraz technik badawczych. Do części metodologicznej pracy innych uwag nie zgłaszam.

3. Ocena merytoryczna rozprawy.

Charakteryzując układ i podział treści merytorycznych zawartych w całości rozprawy stwierdzić należy, że są one logicznie spójne i zostały starannie przemyślane. Składa się ona ze Wstępu (s. 4 - 9), sześciu ściśle ze sobą powiązanych rozdziałów, które zostały zawarte z wyodrębnieniem problematyki postaw oraz działań promocyjnych; założeń metodologicznych badań własnych; działalności promocyjnej MON wobec sił zbrojnych oraz zależności między działalnością promocyjną MON a postawami badanej młodzieży wobec sił zbrojnych (s.64 – 158).

Do założeń metodologicznych rozprawy, zawartych w Rozdziale trzecim, odniosłem się szczegółowo w punkcie drugim recenzji. Natomiast w Rozdziale pierwszym zatytułowanym *Problematyka postaw w literaturze przedmiotu* (s.10-31) Doktorant rozpatruje i analizuje wybrane teorie postaw nawiązujących do tradycji behawiorystycznej, do koncepcji socjologicznej, teorii poznawczych w psychologii, przywołując m.in. psychologa amerykańskiego Gordona W. Allporta, Herberta Spencera angielskiego filozofa i socjologa, Williama I. Thomasa amerykańskiego socjologa i psychologa społecznego oraz polskiego filozofa i socjologa Floriana Znanieckiego a także Helenę Radlińską – przedstawicielkę polskiej pedagogiki społecznej. Wartościowe są tu wskazania na komponenty postaw od s.17 oraz czynniki mające wpływ na ich kształtowanie.

W ścisłym związku występuje rozdział drugi, *Działania promocyjne i reklamowe w budowaniu wizerunku sił zbrojnych* (s.32-51), w którym podjęto udaną próbę analizy znaczenia działań promocyjnych i reklamowych w budowaniu wizerunku organizacji. Punktem wyjścia uczynił Doktorant określenie

przedsiębiorstwa, organizacji, pojęcie sił zbrojnych i innych elementów (jednostek wojskowych, instytucji). W dalszej części dokonuje analizy działalności promocyjnej w Resorcie Obrony Narodowej w kontekście unormowań prawnych zawartych w decyzji Ministra Obrony Narodowej z 29 kwietnia 2008 roku o działalności promocyjnej w Resorcie Obrony Narodowej (decyzja nr 212/MON, 2008). Na podkreślenie zasługuje również zawarta tu w paragrafie 2.3 (od s.36 i dalej), także udana próba prezentacji działań o charakterze promocyjnym na rzecz sił zbrojnych w latach 1945-1989.

Ponadto oceniam, że z dużą starannością a także w oparciu o przeprowadzone badania oraz uzyskane wyniki, zestawiona tabelarycznie (T.10-T.71) oraz analizowane i szeroko opisane ich interpretowanie, scharakteryzowana została w rozdziale czwartym *Działalność promocyjna Ministerstwa Obrony Narodowej w ocenie badanych uczniów*, paragrafy 4.1, 4.2, 4.3 - od s. 64 i następne. Analizę wyników przeprowadził Doktorant w oparciu o dane jakie uzyskiwał przy pomocy kwestionariusza ankiety z odniesieniem do czynników społeczno-demograficznych badanej młodzieży.

Na podobną ocenę zasługują również zbadane *Postawy młodzieży wobec sił zbrojnych* zawarte w rozdziale piątym (s.117-153). Interesujące jest tradycyjne i współczesne rozpatrywanie tego środowiska społecznego i wychowawczego, z uwzględnieniem swoistości wewnętrznej oraz zewnętrznej, także i głównych mediów (s.40 i dalej). Jest to postępowanie przemyślane i słuszne, gdyż zwraca uwagę na specyficzność i różnorodność przekazów, zmieniające się z czasem ich okoliczności oraz problematykę zasadności promocji a także potrzeby badań.

Rozdział ten jest wartościową częścią pracy, występuje również w ścisłym związku ze sformułowanymi problemami badawczymi oraz weryfikowanymi hipotezami roboczymi. Uzyskane wcześniej wyniki z badań przedstawione zostały starannie - tak w formie zestawień statystycznych, jak również opisowej. Za trafne i zasadne uznać należy jego rozpoczęcie oraz dokonanie analizy od komponentu poznawczego. Pozwoliło to Doktorantowi nie tylko na identyfikowanie postaw badanej młodzieży wobec sił zbrojnych, ale także ukazanie *Zależności między*

działalnością promocyjną MON z wykorzystaniem mediów a postawami badanej młodzieży wobec Sił Zbrojnych – rozdział VI rozprawy (od str. 154).

Studia nad tą częścią pracy pozwalają zauważyć, że rozdział ten jest swoistym rozwinięciem, także i dopełnieniem problematyki badawczej zawartej w rozdziale metodologicznym. Ponadto jest to również wartościowa część pracy, która występuje w ścisłym związku ze sformułowanymi problemami badawczymi oraz weryfikowanymi hipotezami roboczymi. Uzyskane wyniki z badań przedstawione zostały nadzwyczaj starannie - tak w formie zestawień statystycznych, jak również opisowej. Ukazują scharakteryzowane przez Doktoranta trzy rodzaje zależności: między działaniami promocyjnymi podejmowanymi przez MON a komponentem poznawczym postaw badanej młodzieży wobec sił zbrojnych; pomiędzy działaniami promocyjnymi podejmowanymi przez MON a komponentem behawioralnym postaw badanej młodzieży wobec sił zbrojnych oraz między działaniami promocyjnymi podejmowanymi przez MON a komponentem emocjonalnym postaw badanej młodzieży wobec sił zbrojnych.

4. Wnioski końcowe.

Uwzględniając zalecenia Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych, recenzujący nie będzie formułował szerszych pytań końcowych w recenzji. Wskaże jednak na dwa istotne problemy z obszaru badań dokonywanych przez Doktoranta.

Pierwszym jest ważny problem działań promocyjnych i reklamowych w budowaniu wizerunku sił zbrojnych. Dotyczy on zarówno działalności w resorcie obrony narodowej, jak również jej odbioru społecznego a ściślej oceny badanych uczniów.

Drugim problemem jest rosnące znaczenie tak działań promocyjnych Resortu Obrony Narodowej, jak również prowadzonych badań oraz analiz dokonanych w tym zakresie. Odnosząc się bowiem do tego problemu na stronach 64-153, 165-168 Autor zauważa i eksponuje, iż działalność promocyjna może i powinna mieć szeroki zakres oddziaływań celowych.

Ponadto dodam, że uzyskiwane z badań wyniki – również wyniki Doktoranta powinny być udostępnione przełożonym, którzy realizują oraz oceniają przygotowanie

zawodowe do służby w czasie pokoju, jak również do działań w misjach pokojowych i operacjach wsparcia pokoju. Sądzę zatem i wnioskuję również, by z wynikami badań zawartymi w tej rozprawie zapoznani byli także komendanci Centrów Szkoleniowych oraz Wyższych Szkół Oficerskich.

Podczas publicznej obrony wskazane byłoby odniesienie się do problemu metod badawczych stosowanych w pedagogice.

W sumie, przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska opracowana przez mgra Łukasza RYBĘ na temat: **Działania promocyjne Resortu Obrony Narodowej a postawy młodzieży wobec Sił Zbrojnych** - wykonana została starannie. Jest samodzielnym dorobkiem naukowo-badawczym Doktoranta, który wykazał się bardzo dobrym przygotowaniem merytorycznym i metodologicznym a także umiejętnościami badawczymi oraz interpretacyjnymi uzyskiwanych wyników badań. Wnioski zawarte w zakończeniu pracy są zasadne i w pełni uprawnione. **Wykonana praca mieści się w dziedzinie nauk społecznych i dyscyplinie pedagogika.** Zasluguje także, w znacznej części na jej opublikowanie, zwłaszcza treści z rozdziałów II, IV, V i VI, tj. z części teoretycznej recenzowanej pracy oraz te, które są wsparte własnymi wynikami badań z części empirycznej.

Rozprawa spełnia wymagania i warunki określone w Ustawie o tytule i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14.03.2003 r. (Dz. U. z dn. 16.04.2003 r.). Wnoszę o dopuszczenie Pana magistra Łukasza RYBĘ do kolejnych stadiów przewodu doktorskiego oraz publicznej obrony.

Jerzy Kucikowski